

KAČJI PIK

– Ste danes prvič na sodišču?
vpraša sodnik obtoženega.

– Prvič!

– Čudno, tule pa piše, da ste
bili že osemkrat kaznovani?

– To je res, ampak ne danes.

Tisti, ki menijo, da je zgraditev odlagališča za nizko in srednje radioaktivne jedrske smeti poslednja črna pika v dosjelih nuklearcev, se bridko motijo. To je le vrh ledene gore, ki trenutno spet zelo očitno štrli nad morsko gladino. Kar je pod njo, nam je še vedno skrito. Le ob kakšni lokalni nevihti valovi malce razgrnejo tudi podmorske skrivnosti.

Nevihta je v avgustu in septembru na straneh pisem bralcev zajela zagrebški Danas. In pokazale so se skrbno zamolčevane skrivnosti, ob katerih nas mora spreleteti srh.

Novinar Zoran Oštric PH je 2. avgusta javnosti razkril vrsto osupljivih dejstev. Povod je bil razpis mednarodnega znanstvenega simpozija o varnosti in tveganju pri nuklearnih elektrarnah, ki je bil sredi letošnjega avgusta v Cavtatu. Sponzorja simpozija sta bila hrvaški SIS za znanost in NE Krško (!), pokrovitelj Ameriško–jugoslovanska komisija za znanstveno in tehnično sodelovanje, organizator pa kar privatna oseba, dr. Božidar Vojnovič, direktor TOZD TENEZ Inštituta Ruđer Bošković, ki ga prav tako finansira NEK. Na to ime bodite pozorni.

Tema simpozija (kjer skladno z izvirnim pomenom besede, baje ni manjkalo banketov in zabav) je bilo razpravljanje o možnostih nesreč v nuklearnih elektrarnah s katastrofalnimi posledicami. Danes je jasno, da se lahko najhujše nesreče zgodijo tudi na lahkovodnih tlačnih reaktorjih, kakršnega ima NE Krško. Nekateri trdijo, da

celo večje, kot je bila nesreča v Černobilu. Varnost nukleark ni rešena niti v teoriji, kaj šele v praksi, zato je razumljivo, da sta znanje in neodvisnost strokovnjakov ključnega pomena. Posebej zato, ker je v interesu industrije, da zanemari varnostne ukrepe. Tako je pač vse skupaj ceneje.

V svetu obstajajo neodvisne skupine strokovnjakov, ki si gledajo pod prste in na tak način zagotavljajo kolikor toliko varnosti pri obratovanju nukleark. Razumljivo je, da se pri nas še toliko bolj zagrizeno goji mit o izrednem profesionalizmu, ki da vlada pri nuklearnih raziskovanjih. Pa pogledjmo, kaj je odkril Zoran Oštrič! Leta 1982 je zavod za visoko napetost in energetiko pri elektrotehnični fakulteti v Zagrebu po naročilu hrvaške EGS izdelal študijo o varnosti in zanesljivosti NE Krško, recenzenta pa sta bila dr. Vojnović in dr. Pavlović iz NEK (!). Leto kasneje je isti zavod izdelal študijo na isto temo, tokrat po naročilu same NEK! Avtorji so (razumljivo?) 40 strani teksta dobesedno prepisali iz prve študije. Razkrivanje tega početja bi bil slej ko prej posel za SDK in kakšno častno znanstveno razsodišče, če ne bi bile stvari še bolj resne. Leta 1986 je namreč slab mesec po katastrofi v Černobilu dr. Branimir Molak (takrat svetnik za jedrsko varnost pri republiškem komiteju za energetiko SRH) najodgovornejšim institucijam in organom na Hrvaškem poslal pismo, v katerem je med drugim zapisal: »Naknadno sem imel priložnost, da preberem to študijo in ugotovil, da ima po njej NE Krško tri parogeneratorje in ne dva, kolikor jih ima v resnici (beseda je o 'delcih', ki imajo po 330 ton). V nadaljnji analizi sem ugotovil, da je tretji generator 'prijadral' iz ameriške študije rizika (ki je bila delana za elektrarno s tremi parogeneratorji), iz katere so avtorji črpali (dobesedno prepisali) ključne dele«. To je bila znamenita in obsežna ameriška študija WASH-1400, ki je za nuklearke prva uporabila probabilistično metodo.

Dr. Molak odgovora ni dobil. Pač! Njegov predpostavljeno, predsednik republiškega komiteja za energetiko, dr. Vjekoslav Srb, mu je odgovoril: »Što to nama smeta?« Molak je v začetku letošnjega leta zapustil službo. Tako je to pri nas.

In zdaj nazaj k dr. Vojnoviću. Po mnenju Z. Oštrića je to verjetno ključna oseba, ki je z majhno skupino ljudi v SR Hrvatski popolnoma privatizirala nuklearna raziskovanja. Tako se je npr. letos na nekem posvetu s študijo o zanesljivosti nukleark pojavila skupina iz omenjenega zavoda (in tozda TENEZ), isti ljudje pa so sestavljali tudi skupino, ki je leto in pol tehtala ponudbe za gradnjo NE Prevlaka! Na njenem čelu je bil seveda dr. Vojnović. Ta se je celo povzpел do kandidata za člana CK SRH, vendar ni bil izbran. Verjetno se marsikdo spominja tudi afere, ki je konec leta 1986 izbruhnila ob skrivnostnem objektu, ki ga je gradil laboratorij za koloidno kemijo (v sestavu istega tozda TENEZ). Vse skupaj so proglašali za poslovno tajnost, ukvarjali pa so se z raziskovanjem metod za trajno skladiščenje iztrošenega nuklearnega goriva. Nekaj kasneje se je isti laboratorij znašel v novi aferi, ko so ga obtoževali, da namerava proizvesti atomsko bombo (!) za Libijo!

Gremo naprej? Omenjeni dr. Molak je leta 1984 predlagal sodelovanje z ZDA pri projektu »Analiza rizika nuklearnih elektrarn v gosto naseljenih področjih«. Na mesto koordinatorja je pretendiral dr. Vojnović, ki pa se niti enkrat ni udeležil pripravljalnih sestankov. Toda kasneje je Vojnović mimo komiteja za energetiko (ki naj bi bil nosilec) podpisal pogodbo s partnerjem iz ZDA, katere vsebina je seveda poslovna tajnost. Sredi lanskega leta je ameriško ministrstvo za energetiko (Department of Energy) od dr. Molaka (ki je bil takrat še zaposlen na Komiteju) zahtevalo informacijo o delu pri projektu, on pa je seveda lahko le debelo gledal. Amerikancem je bilo, komentira Z. Oštrić, gotovo popolnoma nerazumljivo, da

odgovorni državni organ nima pojma o takšnih poslih. Državna uprava ima namreč povsod po svetu ključno vlogo pri zagotavljanju ustrezne varnosti pri delu nuklearnih elektrarn.

Da, državna uprava. Po priporočilih Mednarodne agencije za atomsko energijo (IAEA) bi morali strokovni nadzorni organ državne uprave ustanoviti 11 let pred začetkom obratovanja prve nuklearke, v njem pa bi moralo biti zaposlenih približno 50 ljudi. Na Hrvaškem je bil pri komiteju za energetiko ustrezeni organ ustanovljen šele leta 1986, vodi pa ga mr. Damir Subašić. Toda isti Subašić je bil na čelu skupine, ki je pred štirimi leti izdelala študijo o varnosti NE Prevlaka, ki je bila temelj za odločitev hrvaškega sabora o uvrstitvi te nuklearke v prostorski načrt SRH. Ta odločitev je bila konec leta 1986 suspendirana.

Preveč podobnosti iz sosednje Hrvatske, da bi ostali mirni, kajne? In kako je pri nas, v Sloveniji? Ker zakulisje le približno slutim, naj tokrat navedem le dve »nepomembni« dejstvi. Dosedanji dolgoletni direktor NE Krško gospod Dular je odšel v službo na Dunaj. K isti agenciji (IAEA), ki terja, da bi se moral strokovni nadzor državne uprave zagotoviti 11 let pred začetkom obratovanja nuklearke. To pa smo, kot verjetno veste, v Sloveniji storili šele proti koncu preteklega leta. Republiški upravi za jedrsko varnost načeljuje dr. Čopič. V njej je zaposlenih le nekaj ljudi (niti približno 50, kot priporoča IAEA) in ima zato tudi povsem simbolično vlogo.

Tako je to pri nas. Očitno neresno in nevarno. Sklep je zato lahko le eden: zapreti NE Krško in Rudnik urana Žirovski Vrh. Mi nimamo kam pobegniti.